

TERUGBLIK

Ontwikkeling van dorpstypen

Verslag van de ledenavond van 27 januari 1993

De historisch-geograaf Arthur Steegh schreef een boek waarin hij 1100 historische nederzettingen in Nederland in kaart bracht. Dat was de aanleiding om hem uit te nodigen voor een lezing. Hij begon zijn verhaal met een misschien wat al te uitvoerige theoretische benadering van het object van onderzoek. Daardoor bleef er wat weinig tijd over het voor de aanwezigen meest interessante deel: de ontwikkeling van de dorpstypen in de eigen omgeving.

Zijn inleiding bood uitleg over bronnen en methodes die samen leiden tot een typologie van nederzettingen. Soms zijn die aanduidingen monothematisch b.v. kerkdorpen of brinkdorpen en soms polythematisch, bestaande uit meer kenmerken zoals Huizen gekenmerkt kan worden als een agrarisch-maritiem dorp. Die meervoudige aanduiding komt meer om de hoek kijken naarmate men de indeling niet louter koppelt aan de wijze van landbouw bedrijven, maar ook de nijverheid of industrie erbij betreft.

De 'site' van een nederzetting is zijn absolute ligging (op zand, veen, klei) met het typerende wegenpatroon. De 'situation' kan worden gezien als de relatieve ligging, die gebonden is aan maatschappelijke factoren die in de loop der tijd kunnen veranderen. Hilversum, Bussum en Baarn werden in hun groei sterk gestimuleerd doordat de spoorlijn die dorpen aandeed.

De ontstaanstijd van de nederzettingen geeft ook veel aanwijzingen alsmede de stand van de technische ontwikkeling. De esdorpen b.v. hebben hun gesloten karakter verloren door het gebruik van kunstmest maar ook door factoren op afstand: de openstelling van de prairies in Amerika en de grote graaninvoer.

Grondverplaatsing en verandering van de bodem heeft ook een grote rol gespeeld. De zandbodem van het Gooi laat gemakkelijk water door en kon snel uitdrogen. De oudste nederzettingen van het Gooi zijn verlaten en ook Laren is in de 12e eeuw van het St. Janskerkhof verplaatst naar een plek lager op de helling van de stuw-

wal. Het veen dat het Gooi omringde bestond vooral uit mosveen, dat de capaciteit heeft om alleen met regenwater tot ver boven de grondwaterspiegel te komen. Die veenkoepel was zelfs geschikt voor akkerbouw (Pijnakker!). Maar door drainage werd de toetreding van lucht en de langzame verbranding van het veen (oxydatie) bevorderd, waardoor de bodem in absolute zin zakte en dichter in de buurt kwam van het grondwaterpeil. Nu was de grond alleen nog te gebruiken als grasland. Voorbeelden van deze ontwikkeling in de omgeving zijn te zien in Eemnes en Loosdrecht. De Wakkerendijk bij Eemnes b.v. was van oorsprong een veendijk, gebouwd tegen het water uit de hoge venen. Ook andere dorpen veranderden door toedoen van de mens. 's-Graveland b.v. door 'het gelukkige product van mijnbouw' (zandaafgraving).

Een uniek dorp in de regio is Muiderberg, dat én zeebadplaats én brinkdorp tegelijk was.

Het Gooi kende mede door het fenomeen van het erfgooierschap geen vestiging van dorpjes aan de andere zijde van de es of eng, zoals dat bij esdorpen in het zuiden en oosten van ons land wel gebeurde. Namen als Overakker (NBr) en Eursinge ('overessen' in Dr.) geven dat 'kampenlandschap' aan.

Het heersende erfrecht in het Gooi zorgde bij de toename van de bevolking voor een proces van 'inbreiding', dwz. door gebrek aan ruimte voor huizenbouw buiten de dorpskern werd de dorpskern steeds dichter bebouwd. Vooral in Hilversum met zijn sterk uitbreidende industrie heeft dat in de 18e en 19e eeuw tot grote verdichting geleid.

JEL

Romeins Utrecht

Verslag van de ledenavond van 24 maart 1993

De heer W.P.C. van Willigenburg, voormalig medewerker aan de SPPD in Hilversum en thans wethouder in Utrecht vertelde ons deze avond over zijn geschiedenis-hobby en vooral over zijn voorliefde voor de archeologie. Met enthousiasme vertelde hij over zijn eerste vondsten: Ro-

meinse vierkante spijkers op een akkertje ten zuiden van Utrecht. Dat smaakte naar meer en die smaak is hij niet meer kwijtgeraakt.

Als wethouder van Monumentenzaken zit hij wat dat betreft dicht bij het vuur. Op het Domein aldaar waren al eerder grote vondsten gedaan, zoals de 50 gouden munten in een kluit klei van een afgebrand castellum. Enkele jaren ontdekte men bij toeval een keldercomplex van een middeleeuws kanunnikenhuis, een geestelijke enclave, die tegen een poort van het Romeinse castellum was aangebouwd. Het schijnt dat er in Utrecht meer Romeinse muren zijn dan in een stad als Maastricht.

Het castellum was destijds een fort van van wel 4,5 ha, waar een grote troepenmacht kon worden geconcentreerd. Er wordt verhaald van wel 90.000 man en 20.000 paarden. Een steunpunt in de strijd om Germanië te veroveren.

Van Willigenburg vertelde verder over vondsten die hij met andere amateur-archeologen deed. Zoals bij Fechte (bij de rijksweg 12 naar Arnhem) waar een bronzen emmertje en een complete terra schaal werd gevonden, alsmede borden,

schotels, wrijfschalen, ijzeren gespjes, versieringen van wapenuitrusting en schouderplaten. De datering van al dit moois is heel goed te doen, omdat veel onderzoek is gedaan en literatuur beschikbaar is.

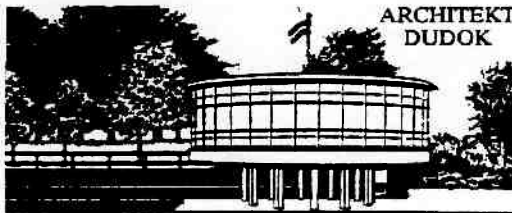
Enige voorkennis is wel geboden. En een beetje snugger zoeken is natuurlijk ook nooit weg. De loopsteigers naar het castellum bijvoorbeeld werden bij de verzanding van de rivierarm steeds langer en daar viel ook meer materiaal vanaf. Het verdween in de modder en klei en werd daar perfect bewaard. Vooral munten met de kop van Hero, boodschappenplankjes (tabula rasa) en bronzen schrijfstiftjes zijn er veelvuldig gevonden.

De spreker verluchtte zijn betoog met enig kaartmateriaal op dia en met het tonen van een deel van zijn vondsten. Dat werd door de ca. 80 aanwezigen (ondanks voetbal op de TV) duidelijk gewaardeerd. Een warm applaus, een dankwoord en een boekenbon onderstreepte die waardering.

Voorafgaand aan de lezing vond een korte jaarvergadering plaats. Het verslag daarvan vindt u elders in dit blad.

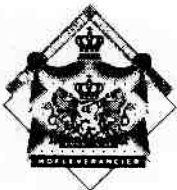
JEL

Op party's komen we als eerste en vertrekken we als laatste!

Paviljoen Wildschut

Vreclandseweg 50 - 1216 CH Hilversum

Bij Koninklijke
Beschikking
Hofleverancier

Voor informatie:

Partyservice Wildschut

Groest 58a
Telefoon 035 - 24 74 32
1211 EC Hilversum

Sinds 1764